

Kuczyński, Stefan Krzysztof

"The Lithuanian Metrica in Moscow and Warsaw: Reconstructing the archives of the grand duchy of Lithuania. Including an annotated edition of the 1887 inventory compiled by Stanisław Ptaszycki", Patricia Kennedy Grimsted with the collaboration of Irena Sułkowska-Kurasiowa, Cambridge, (...)

Przegląd Historyczny 76/4, 918-919

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

t. IV, traktujący o świadectwach bizantyńskich, łacińskich i słowiańskich, oraz stanowiące część analityczną t. V i VI, z których ostatni dopiero stanowić ma właściwą, a od dawna przez autora zapowiadaną, syntezę problemu początków Rusi. To bardzo szerokie ujęcie, o ile doczeka się realizacji, polskiemu czytelnikowi niewątpliwie kojarzyć się będzie *per analogiam* z monumentalnymi „Początkami Polski” prof. H. Łowmiańskiego.

W sygnalizowanym tomie w orbicie zainteresowań autora znalazły się m.in. zabytki prawa i geograficznej literatury islandzkiej, a przede wszystkim inskrypcje runiczne. Właśnie fragmenty pracy poświęcone runom (r. 13—18, s. 303—463), wraz z uzupełniającym je bezpośrednio dodatkiem nr 1 (s. 587—660), stanowiącym runiczne *who's who*, a dodatkowo zawierającym zestawienie inskrypcji, należą bodaj do najwartościowszych części pracy.

Można spodziewać się, że niniejsza praca zapoczątkuje kolejną fazę dyskusji wokół tzw. kwestii normańskiej.

Wydaje się, że ustalenia Pritsaka, aczkolwiek inspirujące, wymagają często dokładnej weryfikacji. Bez wątpienia, pozostaje to w związku z faktem, że aczkolwiek autor jest uczonym o światowej sławie, to swoje sukcesy święcił na polu orientalistyki, a szczególnie altajologii, natomiast jego dorobek „ruski” nie przedstawia się zbyt imponująco (składa się na niego kilka artykułów poświęconych m.in. „Słowu o pułku Igora” (1972), kontaktom rusko-połowieckim (1981), przybyciu Waregów (1977). W tej sytuacji tak kolosalne przedsięwzięcie musi budzić obawy co do równej eksperyencji autora w dziedzinie źródeł np. bizantyńskich, jak w kwestii orientalnych. Również w obszernej bibliografii można wskazać istotne braki, chociażby w postaci części dorobku H. Łowmiańskiego, studium N. N. Iljina (1957), czy świeższych prac E. A. Mielnikowej. Mimo, że w bibliografii sygnalizuje się publikacje genealogiczne, zabrakło w niej podstawowej pracy J. Forssmana (1970).

Mimo niemałej liczby podobnych mankamentów praca Pritsaka stanowi ważne wydarzenie naukowe. Niemniej, dla uzyskania globalnej oceny pracy oczekiwać należy pełnej realizacji przedsięwzięcia.

H.G.

Patricia Kennedy Grimsted with the collaboration of Irena Sułkowska-Kurasiowa, *The "Lithuanian Metrica" in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of the Grand Duchy of Lithuania. Including an Annotated Edition of the 1887 Inventory compiled by Stanisław Ptaszycki*. Published jointly with the Institute of History of the Polish Academy of Sciences, Cambridge, Massachusetts 1984, s. 73+279+109, mapa, ilustr.

Wytrawna badaczka zasobów archiwalnych radzieckich i polskich daje wnikliwą monografię Metryki Litewskiej, tego podstawowego źródła do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego od drugiej połowy XV do końca XVIII wieku. Zaczyna od uściśleń terminologicznych i wyjaśnienia nazwy „Metryka Litewska”, aby poprzez dzieje akt składających się na ten szczególnego rodzaju zespół, będące konsekwencją porozbiorowej historii politycznej Rzeczypospolitej, przedstawić obecny podział materiałów (też efekt „wielkiej polityki”) między Centralne Archiwum Państwowe Akt Dawnych w Moskwie (CGADA) i Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD). Szczegółowo omawia także rodzaje i typy ksiąg wchodzących w skład Metryki (księgi wpisów, księgi spraw publicznych, sigillata i sumariusze, księgi sądowe, inwentarze i lustracje dóbr, księgi poselskie). Zasadniczą część książki stanowi reprint „Opisanija knig i aktow Litowskoj Metriki” Stanisława

Ptaszyckiego, pracy wydanej w 1887 r. w Petersburgu (gdzie do tego czasu znajdowała się cała Metryka po jej wywiezieniu w 1795 r. z Warszawy), nadal stanowiącej podstawową pomoc archiwalną przy korzystaniu z zespołu. Inwentarz Ptaszyckiego został przez P. Kennedy Grimsted zaktualizowany przez marginalne dopiski i przypisy ze wskazaniem obecnego miejsca przechowywania poszczególnych jednostek (z ich sygnaturą), zaznaczeniem ubytków spowodowanych zniszczeniem niektórych ksiąg w czasie II wojny w Warszawie, publikacji części materiałów, a także z uzupełnieniami i korektą ewidentnych błędów, zwłaszcza w oznaczeniu dat, autora pierwodruku.

Aneksy opracowane przy współudziale I. Sułkowskiej-Kurasiowej zawierają: 1. wykaz 15 ksiąg poselskich Metryki przekazanych do CGADA z Archiwum MSZ w Moskwie, gdzie znajdowały się w czasach Ptaszyckiego i nie zostały przez niego uwzględnione; 2. wykaz ksiąg Metryki znajdujących się w zbiorach Warszawy (łącznie ze zniszczonymi w 1944 r.), Krakowa i Wilna; 3. wykaz inwentarza Metryki i innych pomocy archiwalnych począwszy od XVII w.; 4, 5 i 6. konkordancje aktualnych sygnatur ksiąg Metryki w CGADA i AGAD z ich oznaczeniami w dawnych inwentarzach i odniesieniami do sumariuszy i kopii (w układzie sygnatur od obecnych do dawnych i od dawnych do obecnych); 7. wykaz ksiąg tzw. Metryki Wołyńskiej i konkordancję z ich dawnymi sygnaturami; 8. wykaz ksiąg dekretów sądowych z XVI w. z terenu Podlasia, przed przyłączeniem go do Korony.

Praca spełnia rolę inwentarza idealnego Metryki Litewskiej i stanowi udaną próbę rekonstrukcji całego archiwum Wielkiego Księstwa Litewskiego. Będzie nieodzownym już instrumentem w badaniach dokumentacji aktowej Wielkiego Księstwa, przydatnym zwłaszcza wobec podjętych prac nad polsko-radzieckim wydawnictwem ksiąg Metryki Litewskiej.

S.K.K.

Wiesław Wydra, Wojciech Ryszard Rzepka, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 431, ilustr.

Publikacja jest najobszerniejszym z dotychczasowych wyborem zabytków staropolszczyzny adresowanym zarówno do filologów jak i do szerszego kręgu osób zainteresowanych przeszłością naszego języka i literatury. Przeznaczeniu odpowiada zasada druku w dwu równoległych kolumnach tekstu w transliteracji i transkrypcji — co ułatwia niespecjalistom jego recepcję przy czym nierzadko fragment transkrybowany jest nieco dłuższy. Autorzy dążąc do możliwie najliczniejszego zestawu zabytków uwzględnili obok tekstów o charakterze literackim piśmiennictwo użytkowe. Kładąc nacisk na zabytki ostatnio odnalezione dodali oni w oparciu o własne kwerendy kilka nowych i dotychczas niepublikowanych.

Książka składa się z dwu części. Pierwszy zawiera 156 tekstów rękopiśmiennych. Dla pokazania różnicowania stylistycznego i funkcjonalnego ówczesnej polszczyzny zastosowano układ rzeczowy. Uwzględniono: bullę 1136 r., różnorodne modlitwy, modlitewniki, przekłady Starego i Nowego Testamentu, kazania, prozę hagiograficzną, literaturę apokryficzną, prozę refleksyjną i moralistyczną, reguły i statuty zakonne, najdawniejsze zdania polskie, teksty prawnicze, ustawodawcze i aktowe, rotę sądową, formuły przysięg, glosy, recepty lekarskie, słowniczki, listy, świecką prozę powieściową i nowelistyczną, pieśni religijne, poezję hagiograficzną, religijno-dydaktyczną, społeczno-obyczajową, okolicznościową, religijno-polemiczną, miłosną, wiersze mnemotechniczne, eksplicy. Większość zabytków została na nowo